

T. XXVIII (2025) Z. 3 (79)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2025.156206

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

Post Scriptum: An Independent Magazine of Literature and the Arts (2019–): A niche quarterly magazine for the educated classes

**„Post Scriptum”.
Independent Magazine
of Literature and the Arts
(2019–) — niszowy
kwartalnik dla inteligencji**

Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ul. Świętokrzyska 21 D
PL 25-406 Kielce
e-mail: chwastyk@ujk.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-3463-6432>

**Jolanta
CHWASTYK-
-KOWALCZYK**

KEY WORDS:
Polish press in the UK, Polish community in the UK in the 21 century, a magazine of literature and the arts, Renata Cygan (b. 1968)

SŁOWA KLUCZOWE:
„Post Scriptum”, 2019–, Renata Cygan; emigracyjne czasopismo; Wielka Brytania, Polska

Streszczenie

Artykuł charakteryzuje z perspektywy medioznawczej niszowy niezależny — w deklaracji kwartalnik, w rzeczywistości półrocznik — dla inteligencji „Post Scriptum. Independent Magazine of Literature and the Arts” obecny na rynku od 2019 roku do dziś. Pismo jest wydawane w Wielkiej Brytanii, redagowane przez polsko-brytyjski zespół publicystów i entuzjastów. Jego inicjatorką, redaktor naczelną pisma, a zarazem dyrektorką artystyczną i autorką wszystkich składów pozostaje Renata Cygan — poetka, animatorka kultury w polskiej diaspory w Wielkiej Brytanii, tłumaczka, artysta fotografik, grafik komputerowy. „Post Scriptum” ma stałe działy: proza, poezja, publicystyka, sztuki wizualne, rozmaitości, nowości wydawnicze ujęte w starannym layoutcie od 106 do 120 stron. Poruszane w periodyku zagadnienia obejmują różnorodne kręgi artystów, muzealników, historyków sztuki, ludzi z obszaru życia literackiego, filmowego, teatralnego, muzycznego, architektów, osób prowadzących galerie sztuki, świata mody. Poszczególne numery edytowane są w wersji polskiej i angielskiej, bogato ilustrowane, dostępne w postaci elektronicznej na platformie Yumpu: <https://www.yumpu.com/user/postscriptum>. Przy pisaniu artykułu posłużono się jakościową metodą analizy zawartości prasy, mikrobiografią prasową oraz wywiadami.

Summary

This article presents a profile of *Post Scriptum*, an independent quality magazine, which describes itself as a quarterly but is in fact a biannual. Edited by a Polish-British team of journalists and enthusiasts, *Post Scriptum: An Independent Magazine of Literature and the Arts* has been present since 2019 as a niche publication in the British market. Its founder and editor-in-chief as well as artistic and hands-on editor Renata Cygan is a poet, translator, art photographer, computer graphic designer and cultural activist of the Polish diaspora in the United Kingdom. *Post Scriptum's* regular sections feature fiction, poetry, visual arts, insightful journalism and latest book news, packaged in a carefully-designed layout. Each lavishly illustrated issue, put out in a Polish and an English version, is c. 100–120 pages long. In the internet it can be found at www.yumpu.com/user/postscriptum. The magazine's prime target audience are artists, art historians, museum workers, curators of exhibitions, art gallery owners, and, generally, all those interested in literature, film, theatre, music and architecture. To produce its profile of the *Post Scriptum* this article has relied on the techniques of press content analysis and an assortment of press microbiographies and interviews.

W latach 1966–1980 ukazywał się w Londynie w języku polskim kwartalnik literacko-artystyczny „Oficyna Poetów” wydawany przez Oficynę Poetów i Malarzy kierowaną przez Krystynę i Czesława Bednarczyków. Publikowano w nim głównie poezję i omówienia malarstwa, a także prozę, eseje i krytykę literacko-artystyczną¹.

Długo czekano na pojawienie się w obiegu czytelnictwym w Wielkiej Brytanii luksusowego magazynu poświęconego sztuce i literaturze redagowanego przez Polaków w języku angielskim. Jesienią 2020 roku zadebiutował i funkcjonuje na rynku wydawniczym do dziś kwartalnik, obecnie dwumiesięcznik „Luxury Splash of Art”, którego inicjatorką i redaktorem naczelnym jest Kamila Krzyżaniak². Brakowało takiego magazynu. Wiadomo, że skierowany jest do odbiorcy niszowego, który potrzebuje duchowej strawy. Dzięki edycji w sieci dostęp do niego mają ludzie z całego świata. O tym, że ma swoich stałych odbiorców, świadczy liczba osób zgłaszających się do redakcji, oferujących swoją współpracę. Zaznaczyć należy, że czasopismo autorom nie płaci, bo na razie redakcja nie ma na to funduszy. Wszystko opiera się na zasadzie barteru. Poprzez magazyn „Luxury Splash of Art” czytelnik może poznać inspirujących i wyjątkowych twórców, którzy mieli odwagę podążać za głosem serca i robić to, co kochają. Oferta periodyku jest autentycznym wyrazem wszelkiej indywidualności. Jak przekonuje Kamila Krzyżaniak, wszystko zaczyna się od pomysłu i chęci tworzenia³. Jej pismo pozostaje efektem nie tylko pasji do sztuki, ale również determinacji, ciężkiej pracy, rzetelności i konsekwencji.

Rok wcześniej, w 2019 roku, ukazał się periodyk „Post Scriptum. Independent Magazine of Literature and the Arts”, będący niezależnym kwartalnikiem literacko-artystycznym (ISSN 2633-1292). Do końca 2023 roku czytelnicy otrzymali 22 nu-

¹ J. Chwastyk-Kowalczyk, „Oficyna Poetów” — niszowy kwartalnik literacko-artystyczny (1966–1980), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2013, z. 2 (32), s. 117–132; C. Bednarczyk, *W podmostowej arkadzie. Wspomnienia drukarza i wydawcy londyńskiej oficyny*, Londyn 2003; M. Supruniuk, *Dwoje drukarzy godnych ballady. Krystyna Bednarczyk (1923–2011)*, „Archiwum Emigracji. Studia, szkice, dokumenty” 2011, z. 1–2 (14–15), s. 361–368.

² J. Chwastyk-Kowalczyk, „Luxury Splash of Art” — autorski pomysł Kamili Krzyżaniak, „Czasopismo Naukowe Studiów Kobięcych” 2024, nr 2 (17), s. 107–140.

³ Wywiad z Kamilią Krzyżaniak przeprowadzony przez Jolantę Chwastyk-Kowalczyk w Londynie 26 maja 2022 roku.

mery pisma. Zasila segment czasopiśmiennictwa poświęconego sztuce i literaturze, obok „Luxury Splash of Art” i „Pamiętnika Literackiego”⁴ — półrocznika, organu Związku Pisarzy Polskich w Londynie, który zamieszcza teksty w języku polskim i w języku angielskim, a także reprodukcje zaprzyjaźnionych z redakcją artystów plastyków. „Post Scriptum” przeznaczony jest dla rozbudzonego kulturalnie odbiorcy, jednak nieco mniej wymagającego niż czytelnicy wymienionych wyżej pism. Jak twierdzi inicjatorka, redaktor naczelna pisma, a zarazem dyrektor artystyczny pisma i autorka wszystkich składów, Renata Cygan:

Z założenia miało to być pismo egalitarne (nie elitarne ani branżowe), przybliżające zagadnienia sztuki i literatury w jak najszerszym aspekcie. Myślą przewodnią jest przekazywanie czytelnikom interesujących informacji i materiałów dotyczących zarówno znanych pisarzy, poetów, artystów, jak i prezentowanie i promowanie młodych talentów w kraju i za granicą⁵.

„Post Scriptum” tworzy polsko-brytyjski zespół entuzjastów, artystów i dziennikarzy. Poszczególne numery ukazują się w języku polskim lub w języku angielskim. Pismo edytowane jest w postaci elektronicznej na platformie Yumpu cztery razy w roku: w marcu, czerwcu, we wrześniu i w grudniu. Ukazują się także wydania specjalne — ostatnie (w dwóch wersjach językowych — polskiej i angielskiej, jako osobne numery) poświęcono wydarzeniom wojennym za wschodnią granicą: „Artyści Ukrainie”⁶. Wersję elektroniczną można pobierać za darmo (<https://www.yumpu.com/user/postscriptum>) lub zamówić druk na życzenie, kierując zamówienie bezpośrednio pod adresem drukarni: <https://niewyczerpane.pl/post-scriptum,n.html?name=Post+scriptum>. W 2022 r. jego koszt wynosił 24,95 zł. Wersje anglojęzyczne pisma mają taki sam układ, jak numery polskojęzyczne.

Poza redaktor naczelną mieszkającą na stałe w Wielkiej Brytanii od 1992 roku redakcję tworzą: jej zastępczynię z Polski Joanna Nordyńska i Katarzyna Brus-Sawczuk, Jarosław Prusiński, Izolda Kiec, Juliusz Wątroba, Ewelina Kwiatkowska-Tabaczynska, Robert Knapik, Katarzyna Saniewska, Agnieszka Herman. Tłumaczeniami zajmują się: Olga Sawczuk, Katarzyna Landen, Renata Cygan. Redaktorami konsultantami są: Andrea Kyriakou, Liz Drapper, Monika Cygan, Benjamin Becula. Cały zespół redakcyjny i korektorski (Aleksandra Krasińska, Joanna Olszewska) oraz tłumacze pracują bez wynagrodzenia.

⁴ Więcej informacji na temat pisma zob.: J. Chwastyk-Kowalczyk, *Londyński „Pamiętnik Literacki” — organ Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie — w latach 1976–2018*, Kielce 2019.

⁵ R. Cygan, *O „Post Scriptum”*, „Pamiętnik Literacki” [Londyn] 2023, t. LXV, s. 203.

⁶ „Post Scriptum” 2022, nr 2 (16) — wersja polskojęzyczna; „Post Scriptum” 2022, nr 4 (18) — wersja anglojęzyczna.

Jak wykazała Renata Cygan, „tylko w roku 2022 zdołaliśmy przedstawić ponad 170 artystów z całego globu na ponad 600 stronach sześciu numerów, w tym dwóch wydań specjalnych”⁷.

Aby móc wspierać młode talenty w sferze literatury (poetów i pisarzy) czy sztuki, utworzono Fundację Wspierania Kultury „Post Scriptum” z siedzibą w Łomiankach⁸. Czyni się to poprzez organizowanie warsztatów, wystaw, festiwali, konkursów, spotkań autorskich oraz wsparcie dla doraźnych działań indywidualnych młodych twórców, którzy chcą np. opublikować książkę⁹. Na stronie Fundacji czytamy, że „dążenia Fundacji są spójne z założeniami kwartalnika. W szczególności ma ona za zadanie wspieranie młodych artystów, literatów i poetów zarówno z kierunkowym wykształceniem, jak i zdolnych amatorów działających w różnych dziedzinach sztuki i literatury”¹⁰. Fundacja zaprasza do współpracy ekspertów z różnych dziedzin kultury i sztuki. Informacje o Fundacji podawane są również na ostatniej stronie niektórych numerów pisma.

Renata Cygan unika wywiadów. W Wielkiej Brytanii znana jest z wierszy zamieszczanych regularnie we wspomnianym wyżej londyńskim „Pamiętniku Literackim”, organie ZPPnO z siedzibą w Londynie, którego jest członkiem. Zasiłowała swoimi wierszami pierwszy tom antologii poezji piętnastu emigrantów wydanej przez tę organizację pt. *Pisarze i malarze* w serii „Arkusze Londyński” w 2022 roku. Publikacja zredagowana przez Reginę Wasiak-Taylor zebrała dobre recenzje w prasie polskiej diaspory w Wielkiej Brytanii¹¹. Poetka czynnie uczestniczy również w Salonach Literackich, z których sprawozdania ukazują się w „Pamiętniku Literackim” oraz na stronie internetowej ZPPnO¹². Poza tym wizytówką jej działalności w sferze kultury jest „Post Scriptum”, gdzie także prezentuje swoje wiersze. Ta urodzona w Kutnie animatorka kultury w polskiej diaspory w Wielkiej Brytanii zajmuje się również tłumaczeniami, jest artystką, fotografem, grafiką komputerową. Pracuje w mediach — AMC Networks International. Współorganizuje Festiwal Poezji Słowiańskiej w Londynie¹³ oraz konkursy poetyckie dla polskich dzieci. Redaguje

⁷ R. Cygan, *O „Post Scriptum”...*, s. 204.

⁸ Łomianki, ul. Stanisława Staszica 14/5; nr konta: 75114020040000310281956333.

⁹ https://www.bing.com/search?q=Fundację+Wspierania+Kultury+„Post+Scriptum”.&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBggAEEUYOzIGCAAQRrg7MgYIARAAGEDSAQc5MzVqMGoxqAIA-sAIA&FORM=ANAB01&PC=DCTS [dostęp: 10.01.2024]. Ponadto informacja ta zamieszczana jest na ostatniej stronie okładki każdego numeru pisma.

¹⁰ [https://FundacjaWspieraniaKulturyPOSTSCRIPTUM/Wspieramymlodychartystow,literatowipoeow.\(postscriptumfundacja.com\)](https://FundacjaWspieraniaKulturyPOSTSCRIPTUM/Wspieramymlodychartystow,literatowipoeow.(postscriptumfundacja.com)) [dostęp: 10.01.2024].

¹¹ Np.: M. Mroczkowska, *Kto mi dał skrzydła. Najnowszy tom poezji „Pisarze i malarze”, „Tydzień Polski”* [Londyn], 23.12. 2022, s. 3.

¹² <https://www.zppno.org/aktualnosci/mlodzi-poeci-polscy-w-uk/> [dostęp: 10 stycznia 2024].

¹³ KBB, *Londyńskie spotkanie poetów słowiańskich*, „Pamiętnik Literacki” 2014, t. XLVII, s. 99–101; *O festiwalach poezji słowiańskiej i nie tylko*, „Pamiętnik Literacki” 2016, t. LII, s. 165–171; J. Chwastyk-Kowalczyk, *Londyński „Pamiętnik Literacki”...*, s. 155.

książki poetyckie wydawane w Zjednoczonym Królestwie w środowisku polonijnym. Tworzy okładki i ilustracje do książek ukazujących się w Polsce i w swojej nowej ojczyźnie¹⁴.

Reprezentuje literackie środowisko Polaków zamieszkałych w Zjednoczonym Królestwie na wielu festiwalach poezji, m.in w Rosji (przed wojną z Ukrainą), Bułgarii, na Litwie i w Polsce. Jest również członkiem Stowarzyszenia Autorów Polskich i Grupy Artystycznej „KaMPe”. Jej wiersze były wielokrotnie nagradzane w konkursach poetyckich. Wydała cztery tomy poezji: *Kolorowa* (2014), satyryczny *Piórkozwiemie* (2016), *Trzy księżycy* (2016), *Bywam Trubadurem* (2017). Ukazały się także w różnych czasopismach: w „Poezji Dzisiaj”, „Tygodniu Polskim”, „Arteriach”, „Myśli Literackiej”, „Wytrychu”, „e-Dwutygodniku Literacko-Artystycznym Pisatrze.pl”, jak również w periodykach literackich w Rosji, Turcji i na Litwie. Jej twórczość przełożono na języki: angielski, rosyjski, bułgarski, białoruski, włoski i turecki. W 2021 roku Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Hanna Wróblewska przyznała jej odznaczenie „Zasłużony dla kultury polskiej”.

Wracając do kwartalnika „Post Scriptum”. Ma dopracowany, staranny layout. Redakcja zamieszcza w nim wiele kolorowych zdjęć. Liczba stron nie jest stała, waha się od 106 do 120. Format wynosi 210 x 207 mm. Dają się wyodrębnić stałe działy, choć redakcja nie jest do nich szczególnie przywiązana¹⁵:

- Proza/Prose,
- Poezja/Poetry,
- Publicystyka/Journalism/Articles/Interviews,
- Sztuki wizualne/Visual Arts,
- Rozmaitości/Variety,
- Nowości Wydawnicze (nieregularnie — tylko zdjęcia kilku stron tytułowych książek).

Twórcy pisma starają się odnotowywać i komentować najnowsze zjawiska i wydarzenia w świecie kultury, zaznajamiać czytelników z nowymi technikami graficznymi i fotograficznymi. Poruszają się w kręgu artystów, muzealników, historyków sztuki, ludzi z obszaru życia literackiego, filmowego, teatralnego, muzycznego, architektów, osób prowadzących galerie sztuki, świata mody. Za silną stronę pisma uznać można publicystykę, a szczególnie wywiady, felietony, reportaże, recenzje, artykuły o sztuce, czasem eseje. Redakcja szczyci się faktem, że do rozmów o sztuce pozyskała wyjątkowych artystów, takich jak przykładowo awangardowego rzeźbiarza figuratywnego, malarza, aktora, producenta filmowego Lorenza Quinna, urodzonego w Rzymie, syna aktora Anthony’ego Quinna¹⁶. Lorenzo ukończył American

¹⁴ <https://biznescity.com/po-godzinach/item/10887-renata-cygan-jedyne-spotkanie-w-polsce.html> [dostęp: 10.01.2024].

¹⁵ R. Cygan, *O „Post Scriptum”...*, s. 203.

¹⁶ R. Cygan, *Siła natury Lorenzo Quinn*, „Post Scriptum” 2021, nr 1, s. 36–49.

Academy of the Fine Arts (Amerykańską Akademię Sztuk Pięknych) w Nowym Jorku, mieszka i tworzy w Barcelonie.

Swoimi refleksjami podzielił się z czytelnikami znany polski plakacista związany z polskim filmem, teatrem i sceną muzyczną, pierwszy dyrektor artystyczny polskiej edycji „Playboya” Andrzej Pągowski, jeszcze zanim zarzucono artyście plagiat w związku ze stworzonym przez niego logo na 100-lecie istnienia Polskiego Związku Łowieckiego, gdzie wykorzystał symbolikę jelonka Bambi, co kłóci się z ideą polowania na zwierzęta¹⁷. W projekcie Pągowskiego „dopatrzone się ludzającego podobieństwa z pracą projektantki Elvien Daru (pseudonim Lelevien), zamieszczoną trzy lata temu w serwisie Dribbble i Freepik”¹⁸. Pojawiają się także wywiady z przedstawicielami młodego pokolenia plakacistów, do których należy Marcin Grabia, przekonujący czytelników, że pokolenie „sieciovie” odbiorców jest szczególnie wychulone na przekaz graficzny¹⁹. Z walijskim muzykiem, kompozytorem i tekściarzem (poezję pisze tylko w języku angielskim), obiężyświatem, mieszkającym po studiach politologicznych w Republice Federalnej Niemiec, w Australii, od 1976 roku w Polsce Johnem Frederickiem Porterem rozmawiała Katarzyna Brus-Sawczuk²⁰. Przypomnieć wypada, że muzyk stworzył wraz z Markiem Jackowskim i Korą pod koniec lat 70. XX w. trio o nazwie Maanam Elektryczny Prysznic, późniejszy Maanam. Artysta współpracował także z Maciejem Zembatym, śpiewając wspólnie utwory Cohena.

O swoich obrazach jako o „sztuce krążenia wokół tajemnicy i niemożności jej dotknięcia” opowiedział Renacie Cygan Andrzej Olczyk²¹. Swoje wynurzenia o kobiecej sile i mądrości, wychwytywaniu cech charakteru postaci z ich gestów, ruchu, pozy, o prostocie ekspresji, ale i dyscyplinie pracy powierzyła czytelnikom pisma wykształcona w Paryżu znana malarka Joanna Sarapata²². Do sztuki krążącej wokół aktu kobiecego, nieposkromionych namiętności nawiązali również artyści malarze Malina Wieczorek²³ i dwukrotnie, różnorodnie prezentowany w piśmie (w tym w wersji angielskiej) Krzysztof Konopka²⁴. Miłośnikiem madonn, koni i sportu,

¹⁷ R. Cygan, *Znakomity polski grafik, plakacista Andrzej Pągowski*, „Post Scriptum” 2022, nr 1 (15), s. 4–5.

¹⁸ <https://kultura.onet.pl/sztuka/powazne-oskarzenia-wobec-andrzej-pagowskiego-psuje-pan-wizerunek/lf56z34> [dostęp: 15.01.2023].

¹⁹ A. Jarzębowska, *Marcin Grabia artysta naszych czasów*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 19–25.

²⁰ K. Brus-Sawczuk, *John Porter. You look good in black*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 60–65.

²¹ R. Cygan, *Realizm metaforyczny. Andrzej Olczyk*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 20–31.

²² R. Cygan, *Joanna Sarapata. Raz, dwa, trzy*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 4–15.

²³ A. Meryńska, *Malarstwo zaangażowane społecznie, sztuka Maliny Wieczorek*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 50–58.

²⁴ K. Brus-Sawczuk, *Krzysztof Konopka, What is orapizm?*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 4–13; *Krzysztof Konopka. Orapizm*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 26–31.

jak również kreowania demonicznych, władczych kobiet łączących w sobie to, co grzeszne i boskie, jest pochodzący z Pilzna prawnik z wykształcenia, malarz z wyboru Artur Smoła²⁵.

Rosyjska malarka na stałe mieszkająca w USA Irene Sheri Vishnevskaya lejt-motiwem swych obrazów uczyniła kobietę²⁶. Z wywiadu przeprowadzonego przez Renatę Cygan z artystką wynika, że tematem jej wizualizacji są młode kobiety, głównymi elementami tematycznymi — oczy. Celem jest nawiązanie cichego, intymnego dialogu z odbiorcami. Czytelnicy poznali także uprawiany przez Elżbietę Wodałę kolaż roślinny — oshibanę, praktykowany na całym świecie, polegający na wyklejaniu obrazów z wysuszonych i sprasowanych roślin²⁷. Jak stwierdziła sama artystka, te wizje, fantazje, wyobrażenia zwane liściakami znakomicie nadają się jako ilustracje oraz okładki do tomików poezji, bajek i baśni²⁸. Oryginały wykonane z roślin przekształca w rodzaj grafiki cyfrowej, zwanej flortypią.

Gościem z zagranicy w redakcji była Rodica Toth Poiată, rumuńska malarka, która według krytyka sztuki Emila Radulescu ma „oko surrealistycznego filmowca, wpisującego się w postmodernistyczne wartości”²⁹. Inspirujący był wywiad z hiszpańskim malarzem Salustianem Garcia Cruzem, którego obrazy utrzymane w czystej koncepcji stylu renesansowego — szczegółowe studium formy, wirtuozyjne półtony i wyraźne pociągnięcia pędzla, perfekcja, jego charakterystyczne samotne postaci górujące nad pustą i monochromatyczną przestrzenią, wprowadzają czytelnika w królestwo hipnotyzujących portretów, gdzie królują wszystkie odcienie czerwieni³⁰. W egzotyczną podróż do Tasmanii, gdzie mieszka i tworzy, zabrała czytelników malarka wizualna, ekonomistka z wykształcenia Daria Andrews, „lubiąca polemizować z symbolami”³¹. Artystą malarzem stale poszukującym własnej formy wyrażania emocji poprzez „tematy niezwykle, mroczne, na granicy szaleństwa”, postapokaliptyczne, bardzo podobnym do świata wykreowanego przez Zdzisława Beksińskiego jest Sebastian Moń, który nie ukrywał przed Renatą Cygan swoich inspiracji w muzyce black metalu zespołu Behemoth³². Renata Cygan przeprowadziła wywiad z urodzonym w Serbii, ale od młodych lat mieszkającym w Australii malarzem, ilustratorem i fotografem Loui Joverem, znanym ze swoich dzieł sztuki przedstawiających obrazy wykonane tuszem na stronach starych książek, którym

²⁵ R. Cygan, *Artur Smoła. Żaden artysta nie maluje w próżnię*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 24–37.

²⁶ R. Cygan, *Irene Sheri Vishnevskaya*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 26–35.

²⁷ W.D. Stańczyk, *Oshibana po polsku*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 94–101.

²⁸ Tamże, s. 96.

²⁹ R. Cygan, *Zaskakująca nuta tajemniczości. Rodica Toth Poiată*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 6–13.

³⁰ R. Cygan, *Wszystkie odcienie czerwieni. Salustiano Garcia*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 46–55.

³¹ K. Brus-Sawczuk, *Black Swan. Daria Andrews*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 104–110.

³² R. Cygan, *Interview. Sebastian Moń*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 92–99.

w ten sposób daje nowe życie³³. Na artystyczne zwierzenia redaktor naczelnej pisma udało się także namówić włoskiego malarza, fotografika, Damiana Ericca, dla którego największą inspiracją jest natura, a fotografię traktuje jak przeświecenie intelektu³⁴. Za ciekawego twórcę uznała też malarza, dziennikarza, poetę, muzyka i kompozytora, fotografika Dariusza Klimczaka, uważającego, że magia tkwi w prostocie³⁵.

Za równie interesujące można uznać prace Moniki Cichoszewskiej, która fotografuje wielkoformatowymi aparatami oraz camera obscura³⁶. Artystka posługuje się XIX-wieczną techniką ambrotypii, metodą mokrego kolodionu wykonanych na przezroczystych płytach szklanych, na których powierzchni obraz tworzony jest przez błyszczące, metaliczne srebro³⁷.

O działalności i promocji twórczości członków Związku Polskich Artystów Malarzy na Litwie „Elipsa”, który powstał w 1993 roku w Wilnie, opowiedziała prezes, malarka Danuta Lipska³⁸. Przy tej okazji Paweł Krupka prezentując gwiazdę litewskich galerii sztuki Roberta Bluja, skomentował polską sztukę na Litwie³⁹. W innym numerze ten sam autor skupił uwagę czytelników na najpopularniejszej dziedzinie sztuki w tym kraju uprawianej przez Polaków, dzięki imprezom i środkom masowego przekazu, czyli muzyce⁴⁰. Opisał zespół folklorystyczny pieśni i tańca „Wilia”, Kapelę Wileńską oraz młode zespoły tworzące w gatunku folk — Folk Vibes, pop — Art of Music z Solecznik, rock — StaraNova z Niemenczyna, jazz. Wskazał również na trudności promocyjne piosenki autorskiej, wynikające ze śpiewania w języku mniejszości etnicznej na Litwie. Przeprowadził wywiad z Katarzyną Parszutą, polską kompozytorką, chórmistrzynią i artystką estradową z litewskiego Niemenczyna⁴¹. Dzięki rozmowie z aktorką i reżyserką Polskiego Teatru w Wilnie Bożeną Sosnowską odsłonił również tajniki funkcjonowania polskiego życia teatralnego na Litwie⁴².

Gościem specjalnym kwartalnika był aktor, reżyser, producent filmowy, wykładowca i ambasador kultury polskiej Marek Probosz, odznaczony w 2023 roku prestiżową nagrodą w konkursie organizowanym przez Fundację Polskiego Godła

³³ R. Cygan, *Abstract/Surrealist painter Loui Jover*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 16–23.

³⁴ R. Cygan, *Like great masters Damiano Errico*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 42–51.

³⁵ R. Cygan, *The magic lies in simplicity. Dariusz Klimczak*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 56–63.

³⁶ J. Prusiński, *Interview Monika Cichoszewska*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 82–87.

³⁷ <https://zpaf.wroclaw.pl/monika-cichoszewska-zanurzenia/> – Związek Polskich Artystów Fotografików Okręg Dolnośląski [dostęp: 15.02.2024].

³⁸ P. Krupka, *Wywiad z polską malarką z Wilna Danutą Lipską, prezeską związku malarzy polskich na Litwie „Elipsa”*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 56–57.

³⁹ P. Krupka, *Polska sztuka na Litwie*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 54–55.

⁴⁰ P. Krupka, *Polska muzyka na Litwie*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 82–83.

⁴¹ P. Krupka, *Wywiad z Katarzyną Parszutą*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 84–85.

⁴² P. Krupka, *Polski Teatr na Litwie*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 62–63.

Promocyjnego „Teraz Polska”, wybitny Polak w USA 2023 w kategorii kultura⁴³. Czytelnicy poznali filozofię pracy — „chodzi o zabawę wyobraźnią, o pokazanie nieoczywistości rzeczy; sztuka nie może być wyłącznie elitarna” Macieja Wojtyszki, reżysera teatralnego i filmowego, pisarza, dramaturga, autora książek dla dzieci⁴⁴. Intrygujący okazał się wywiad z Anią Choluy, psychotraumatologiem, fotografem, kreatorką obrazu, która zajmuje się psychologią wizerunku, pracując z autorami, aktorami, ludźmi tworzącymi międzynarodowe marki premium i rodzime firmy⁴⁵. Uczy też kobiety ze świata biznesu, jak odnaleźć się w swoim zawodowym wizerunku, nie tracąc kobiecej tożsamości. Sieci powiązań i wpływów na rzeczywistość ukazał wywiad Anny Maruszczyk z wielokrotnie nagradzaną projektantką mody (odzież — m.in. dla bhutańskiej rodziny królewskiej, biżuteria, druki na tkaninie, szkło), absolwentką malarstwa na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu Violą Śmiechowicz⁴⁶.

Różne działania artystyczne, performatywne i paraartystyczne wyłoniły się z prezentacji „Warsaw Artists” w Art House — inicjatywy stylisty fryzur Antoniego Tkaczyka i artysty plastyka Przemysława Miłosza podczas rozmowy na warszawskim Żoliborzu⁴⁷. Zapoznano odbiorców z zapiskami starego warszawiaka Andrzeja Rodysa, autora wierszy, sonetów i poematów⁴⁸. Wywiadu „Post Scriptum” udzielił także poeta, animator życia literackiego, wykładowca UJ, autor tekstów znanych piosenek śpiewanych m.in. przez Grzegorza Turnaua, Czesława Mozila, Agnieszkę Chrzanowską, Golec uOrkiestrę, wielokrotnie nagradzany przez różne gremia Michał Zabłocki⁴⁹. Opublikowano kilka jego wierszy i teksty piosenek⁵⁰. Redakcja chlubi się wywiadami przeprowadzonymi z poetami „największego kalibru”, do których zaliczono Tomasza Jastruna i tłumacza, krytyka literackiego Jerzego Jarniewicza⁵¹. Impulsem do przeprowadzenia rozmowy z poetą, pisarzem, felietonistą, krytykiem literackim Tomaszem Jastrunem była premiera jego książki pt. *Album rodzinny. Wiersze i fotografie* (Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2022), która zawiera wiersze trojga poetów: Mieczysławy Buczkówny — mamy, Mieczysława Jastruna —

⁴³ R. Cygan, *Marek Probosz. Bycie ambasadorem kultury Polski stało się moją misją*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 72–79.

⁴⁴ J. Nordyńska, *Maciej Wojtyszko. Nie wszyscy wiedzą, że jest wiele wszechświatów*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 20–29.

⁴⁵ A. Maruszczyk, *12 kobiet*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 70–79.

⁴⁶ A. Maruszczyk, *Powiązana rzeczywistość*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 6–13.

⁴⁷ A. Maruszczyk, *Warsaw Artists. Sztuka przede wszystkim*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 64–69.

⁴⁸ W.D. Stańczyk, *U nas na Szmulkach, czyli podróż sentymentalna z Andrzejem Rodyssem*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 8–11.

⁴⁹ R. Cygan, *Michał Zabłocki — mam porażającą ilość nowych planów*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 48–53.

⁵⁰ M. Zabłocki, *Wiersze i piosenki*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 54–55.

⁵¹ R. Cygan, *Wstępniak*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 2.

taty i Tomasza⁵². Stałą praktyką pisma jest zamieszczanie wierszy gości, z którymi przeprowadzono rozmowy⁵³. Z kolei Jerzy Jarniewicz w 2022 roku zdobył Nagrodę Literacką „Nike” za książkę poetycką *Mondo cane* (Pieski świat/ Wydawnictwo Biuro Literackie, Kraków 2021), a w rozmowie z nim poruszono wątki trudności przekładu, materii języka, melodii, rytmu, asocjacji utworu, szukaniu związków, współbrzmień, ech, nawiązani, powtórzeń⁵⁴.

Interlokutorami bywają także uczeni. Jedną z takich osób była całoroczna rezydentka w Polskiej Stacji Antarktycznej im. H. Arctowskiego znajdującej się na Szetlandach Południowych ornitolog, absolwentka zoologii na Anglia Ruskin University w Cambridge Katarzyna Komarowska⁵⁵. Czasami ukazywały się relacje z ważnych wystaw światowych. Przykładowo — ekspozycja Vermeera w Rijksmuseum w Amsterdamie, gdzie pokazano na 28 (z 45 do może 50 namalowanych przez Vermeera; obecnie znanych jest 35 płócien mistrza) obrazach kobiety dystygowane — niezależnie od stanu społecznego, jaki reprezentowały, skąpane w świetle, w swoistym kolażu marzeń w 2023 roku⁵⁶. Była to największa wystawa, na której zaprezentowano dzieła mistrza, sprowadzone z Europy, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Japonii. Poprzednim w Waszyngtonie w 1995 roku i w Hadze w 1996 roku nie udało się tyle zgromadzić. Wprowadzeniem do zwiedzania był półtoragodziny film dokumentalny pt. *Vermeer. Blisko mistrza*.

Zdarzają się również sprawozdania z ciekawych imprez kulturalnych, które odbyły się w Polsce lub w innych krajach. Wszystkie bogato udokumentowane kolorowymi zdjęciami. Na przykład zrelacjonowano Guntur International Poetry Festival, który odbył się 19–20 września 2019 roku w Hajdarabadzie (Hyderabad) w Indiach pod hasłem „All for Peace, Peace for all”⁵⁷. W Polsce — inaugurację projektu „Rynek w centrum kultury 2022” w Wieliczce 4 czerwca, gdzie członkowie Zespołu Tańca Historycznego Chorea Antiqua uroczyście przeszli krokiem poloneza przez miasto, a następnie zasilili swoimi występami międzynarodową konferencję „Tożsamość narodowa siłą pokoleń” w Warszawie⁵⁸. Innym razem Renata Cygan odwiedziła Piknik Operowy w Glyndebourne w hrabstwie East Sussex, w posiadłości lorda Johna Christie, 80 kilometrów od Londynu, bogato ilustrując wydarzenie zdjęciami⁵⁹. Jest to miejsce chętnie odwiedzane przez angielską arystokrację, miłośników

⁵² A. Herman, *Trzy schody i drabina*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 88–91.

⁵³ *Poezja. Polecane. Tomasz Jastrun*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 92–93.

⁵⁴ J. Nordyńska, *Rozmowa z Jerzym Jarniewiczem laureatem Nagrody Literackiej „Nike” 2022*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 4–5.

⁵⁵ *Z Katarzyną Komarowską rozmawia Joanna Nordyńska*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 70–75.

⁵⁶ B.A. Symoń, *Odkrywanie Vermeera*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 88–91.

⁵⁷ R. Cygan, *Poetry Festival in India*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 102–109.

⁵⁸ W.D. Stańczyk, *Światło dla poloneza*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 44–45.

⁵⁹ R. Cygan, *Piknik Operowy w Glyndebourne*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 88–91.

muzyki poważnej, dyrektorów najważniejszych teatrów w Wielkiej Brytanii, gwiazdy oraz debiutantów. Odnotowano także Festiwal Młodych Talentów „Polonus”, który odbył się w Polskim Ośrodku Społeczno-Kulturalnym w Londynie w 2022 roku. Wyzwania artystyczne podjęło 55 uczestników w wieku od 6 do 22 lat⁶⁰. Doniesiono o przygotowaniach do X Jubileuszowego Międzynarodowego Zlotu Poetów z Polskim Rodowodem w Wilnie w 2023 roku⁶¹. W ramach tych spotkań przewidziane były odwiedziny w polskich szkołach na Litwie, prowadzenie lekcji poetycko-muzycznych, rozdawanie polskich książek, wyszukiwanie literacko uzdolnionych uczniów oraz w finale gala w sali koncertowej Domu Kultury Polskiej w Wilnie. Zamieszczono migawki z Międzynarodowych Targów Książki w Warszawie, które odbyły się pod koniec maja 2023 roku⁶². Przedstawiciele redakcji „Post Scriptum” pojechali tam na zaproszenie Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie, gdzie na ich stoisku podpisywali swoje książki.

Ukazują się coroczne podsumowania Plebiscytów na Artystę Roku organizowane od roku 2020 przez „Post Scriptum”. Z wybranych przez komisję 20 artystów (którzy byli zaprezentowani na łamach kwartalnika w danym roku) czytelnicy wyłaniają swojego kandydata przez głosowanie na Facebooku. Poszukiwane są osobowości nietuzinkowe, tworzące niezwykle dzieła sztuki piórem, dłutem, pędzlem, ołówkiem, obiektywem. Do tej pory wyłoniono dwóch laureatów: wyróżniającego się polskiego fotografa teatralnego Krzysztofa Bielińskiego oraz amatora malarza i rysownika Piotra Kamieniarza⁶³. Gala wręczenia oryginalnej statuetki ArtAkty „Post Scriptum” (wykonanej przez bułgarskiego rzeźbiarza Iliana Sharkova) za 2022 rok odbyła się w Piwnicy pod Baranami⁶⁴. W czasie imprezy przedstawiono wszystkich nominowanych w plebiscycie artystów. Ich prace pokazano w wirtualnej galerii, a wiersze wybrzmiały w recytacji.

W każdym numerze kwartalnika odnotowujemy recenzje różnych książek, prozy i poezji, czasem zbiorów esejów czy reportaży. Trudno się doszukać jakiegoś klucza w doborze omawianych publikacji. Zawsze są to książki nominowane do rozmaitych nagród, książki nagrodzone, kontrowersyjne lub po prostu uznane za ciekawe lub publikacje, których redakcją techniczną zajmowali się współpracownicy Renaty Cygan. Najczęściej pisał je Robert Knapik. Przykładowo książka Marty Sapały

⁶⁰ [PS], *Festiwal Młodych Talentów „Polonus”*. Londyn 2022, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 104–105.

⁶¹ W.D. Stańczyk, *Międzynarodowy Zlot Poetów z Polskim Rodowodem*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 36.

⁶² I. Smolarek, A. Sławiński, *Warszawskie obrazki z wystawy*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 110–111.

⁶³ [PS], *Piotr Kamieniarz Artystą Roku 2021*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 4. Więcej o artystycznych realizacjach artysty zob.: https://www.youtube.com/watch?v=5jCDLK2_JHw [dostęp: 10.01.2025].

⁶⁴ [PS], *Gala Artysta Roku 2021*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 4–5.

*Na marne*⁶⁵ uzyskała nominację w XXIV edycji konkursu Grand Press 2020 za najlepszą książkę reporterską roku⁶⁶. Ezemplifikacja losów wielu Polaków przymusowo wysiedlonych na Białoruś, szukanie tożsamości, pytania o swoje miejsce w spletanym drzewie genealogicznym własnej rodziny, o pamięci innej w każdym języku, o zbrodni i zapominaniu — to motywy lirycznego reportażu non-fiction Izabeli Firtkiewicz-Paszek zatytułowanej *Lipiec na Białorusi*⁶⁷. Do tych historii, zarządzających postpamięcią kolejnych pokoleń wysiedlonych odniósł się Adam Buszek⁶⁸. Dostrzeżono także biograficzną opowieść o Wołyniu⁶⁹, bardzo osobistą, a jednocześnie uniwersalną, opartą na szukaniu tożsamości polskiej emigrantki mieszkającej od 2006 roku w Anglii Katarzyny Krawieckiej pt. *Janka. Powieść (nie tylko) o Wołyniu*⁷⁰. Czasami powracano do książek wydanych wcześniej. Tak było w przypadku publikacji Olgi Lipińskiej *Mój pamiętnik potoczny...*⁷¹, zawierającej barwne scenki rodzajowe, krotkowile z jej życia osobistego, felietony pisane dla miesięcznika „Twój Styl” w ciągu kilkunastu lat⁷². Omówiono publikację brutalistycznego spojrzenia na trudne tematy związane z kobiecością, ich seksualnością i miejscem we współczesnym świecie, manipulowaniem wstydem Pauliny Klepacz, Aleksandry Nowak i Kamili Raczyńskiej-Chomyn pt. *Dziwki, zdziury, szmaty. Opowieści o slut-shamingu (zawstydzanie poprzez seksualność)*⁷³. Zaznaczyć należy, że recenzja jest bardzo krytyczna⁷⁴.

Za irytujące i płaskie Robert Knapik uznał także krótkie formy pokazywania anegdotycznych historyjek o domowej scenerii, wyolbrzymiania, groteski oraz przenoszenia sytuacji w inny kontekst⁷⁵ producentki, dziennikarki radiowej, autorki bloga, Joanny Mokosy-Rykalskiej pt. *Matka siedzi z tyłu. Opowieści z d**y wzięte*⁷⁶. „To nagromadzenie prząsności i swojskości po prostu stoi ością w przetyku”⁷⁷. Recenzent chyba z przekory dołączył informację, że publikacja została uhonorowana Bestsellerem Empiku w kategorii Literatura piękna za 2021 rok.

Wielowymiarową rolę zbioru prozy i poezji XVIII międzynarodowej antologii pt. *Ojciec*⁷⁸, będącą odniesieniem do miłości, tęsknoty, rozrachunku, przeoczonych

⁶⁵ Wydawnictwo Czarne, 2019.

⁶⁶ R. Knapik, *Toniemy w śmieciach*, „Post Scriptum” 2022, nr 1 (15), s. 108–110.

⁶⁷ Zaulek Wydawniczy Pomyłka, Szczecin 2020.

⁶⁸ A. Buszek, *Ale słowa nie płoną, a ja im wierzę*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 34–38.

⁶⁹ I. Smolarek, A. Sławiński, *Książka ma łączyć. Opowieść o Wołyniu*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 72–73.

⁷⁰ Studio Graficzne MCKwadrat, 2019.

⁷¹ Prószyński Media, Warszawa 2014.

⁷² R. Knapik, *My, dzieci świąteczne*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 32–33.

⁷³ Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2021.

⁷⁴ R. Knapik, *Jak zostać szmatą*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 82–84.

⁷⁵ R. Knapik, *Gagi i zagrywki*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 12–13.

⁷⁶ Wielka Litera, Warszawa 2021.

⁷⁷ R. Knapik, *Gagi i zagrywki...*, s. 13.

⁷⁸ Stowarzyszenie Autorów Polskich O/ Warszawski II, Warszawa 2022.

i nieodwracalnych chwil, z okładką Renaty Cygan podkreśliła Wanda Dusia Stańczyk⁷⁹. Jerzy Stasiewicz doszukał się w tomiku wierszy autora z Poznania Pawła Kuschczyńskiego zatytułowanego *Mądrość dobra*⁸⁰ misterium, praźródła, homeryckiej poświaty, czystości myśli „wyrwanych z dna duszy poety, [...] sprzeciwiającego się wszystkiemu, co deformuje człowieczeństwo”⁸¹. Nowe spojrzenie na biedę, wzajemność, absurdu w codziennym życiu, dysfunkcyjność rodziny docenił na postawie powieści Łukasza Barysa pt. *Kości, które nosisz w kieszeni*⁸² Robert Knapik⁸³. Należy dodać, że książka ta okazała się bestsellerem Empiku oraz otrzymała Paszport Polityki w kategorii Literatura za rok 2021.

Recenzent z wnikliwą uwagą potraktował *Empuzjon* Olgi Tokarczuk⁸⁴, odnosząc się także do wypowiedzi autorki w czasie trwania festiwalu Góry Literatury, że literatura nie jest dla idiotów⁸⁵. Postulował, by przyjrzeć się tej wypowiedzi, i zwrócić uwagę na szerszy kontekst słów Tokarczuk, która nie chce „trafić pod strzechy” ze swoimi książkami. Bardzo pochlebnej recenzji doczekała się edycja *Pasji Jezusa z Nazaretu* poetki, prozaika, tłumaczki literatury francuskiej i angielskiej Urszuli M. Benki⁸⁶, której wiersze łączy idea samotności i niezrozumienie Chrystusa wokół i przez swoich wyznawców, samotność Boga, samotność człowieka wśród najbliższych, samotność w tłumie⁸⁷. W kwartalniku zamieszczane są artykuły omawiające dokonania mniej znanych szerokiemu ogółowi poszczególnych twórców. Takim przykładem mogą być refleksje na temat ocierania się o problemy współczesności „strażnika bajek i poetyki świata”, alegorysty Dariusza Milińskiego, członka Grupy Siedem z Piotrkowa Trybunalskiego⁸⁸ czy magii światła i cienia, miękkości i lekkości malarskiego tworzywa, tajemnicy obrazów będących poetycką opowieścią o życiu, przemijaniu, o ludziach, o trwaniu Jana Norberta Dubrowina należącego do tego samego ugrupowania⁸⁹. W nurt refleksji o okrucinach pamięci, o kobiecej witalności, o kobiecym fotorealizmie, rozumianym jako superrealizm czy hiperrealizm, wpisuje się sztuka Dominiki Kędzierskiej⁹⁰.

⁷⁹ W.D. Stańczyk, *Ojciec*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 81.

⁸⁰ Poznań 2022.

⁸¹ J. Stasiewicz, *Poeta nie zakrzykuje własnego głosu*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (22), s. 58–59.

⁸² Wydawnictwo Cyranka, Warszawa 2021.

⁸³ R. Knapik, *Kości, które nosisz w kieszeni*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 102–104.

⁸⁴ Wydawnictwo Literackie, Kraków 2022.

⁸⁵ R. Knapik, *Okrakiem pomiędzy światami*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 106–108.

⁸⁶ Akwedukt Oficyna Wydawnicza Klubu Muzyki i Literatury, Wrocław 2020.

⁸⁷ J. Stasiewicz, *Pasja Jezusa z Nazaretu*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 106–109.

⁸⁸ I. Winiewicz-Cybulska, *Dariusz Miliński. Grupa Siedem*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (22), s. 94–95.

⁸⁹ I. Winiewicz-Cybulska, *Grupa Siedem. Jan Norbert Dubrowin*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 38–41.

⁹⁰ A. Meryńska, *Reflection. Kobiety fotorealizm. Sztuka Dominiki Kędzierskiej*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 78–81.

Przedstawiono także wszechstronnego artystę w dziedzinie malarstwa, rysunku, grafiki książkowej, plakatu, rzeźby, wystawiennictwa, scenografii i fotografii Andrzeja Strumiłłę⁹¹. Dorastanie w biedzie, ucieczka przed wojną i emigracja odcisnęły piętno na spojrzeniu na świat i ludzi syryjskiego malarza Radamana Hussiena⁹². Współpracująca z pismem prof. Izolda Kiec podzieliła się swoimi ustaleniami nad wojennym *anagnorisis* Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej⁹³. Przypomniała także fenomen interpretacyjny słowa i dźwięku wielojęzycznej pieśniarki Toli Korian — „hajduczka, łączącego w sobie poznańską akuratność z wdziękiem paryżanki”⁹⁴. Skupiła również uwagę czytelników na legendzie bohemy warszawskiej okresu dwudziestolecia międzywojennego, polsko-żydowskiej poetce Zuzannie Ginczance⁹⁵.

W każdym numerze zamieszczony jest felieton, najczęściej Juliusza Wątroby, piszącego z perspektywy jurora, a zarazem prozaika i poety⁹⁶ o konkursach literackich i nałogach, nierzadko patologiach uczestnictwa w tych przedsięwzięciach⁹⁷, o upływającym czasie⁹⁸, tematach tabu „wywołujących niezdrowe emocje, zacierzenia, nienawiści na poziomie sioła i państwa”⁹⁹, o codzienności¹⁰⁰. W formie reportażu Juliusz Wątroba pokazał światy wyczarowane przez wszechstronnego artystę, rzeźbiarza, malarza, kolekcjonera Krzysztofa Czadera, zgromadzone w jego rodzinnym domu w Jaworzu, wsi położonej w województwie śląskim, w powiecie bielskim¹⁰¹. Inne tematy podjęte w formie felietonu to reminiscencje pierwszej edycji Festiwalu Poezji Słowiańskiej Czechowice-Dziedzice 2013, a nawiązujące do najnowszego, który odbył się w 2022 roku¹⁰².

Smak codziennego życia w tesalskiej wiosce na Krecie nad Zatoką Termajską przedstawiła w swoim reportażu Renata Szpunar¹⁰³. Bohaterem innego reportażu jest

⁹¹ W. Kass, „Ależ dlaczego to”, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 100–103.

⁹² [PS], Radaman Hussien. Człowiek jest najważniejszy, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 82–90.

⁹³ I. Kiec, *Wojenne anagnorisis Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 16–21.

⁹⁴ I. Kiec, *Tola Korian*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 62–65.

⁹⁵ I. Kiec, „and behind me, a streak of raw poems mar my trace”, about Zuzanna Ginczanka, „Post Scriptum” 2021, February, p. 76–81.

⁹⁶ Wiersze Juliusza Wątroby w języku angielskim zob.: *Poetry. Juliusz Wątroba*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 64–65.

⁹⁷ J. Wątroba, *Wylęgarnia geniuszy?*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 98–101.

⁹⁸ J. Wątroba, *Na czasie*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 16–19.

⁹⁹ J. Wątroba, *Tematy tabu*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (22), s. 38–41.

¹⁰⁰ J. Wątroba, *Trzy po trzy*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 94–97.

¹⁰¹ J. Wątroba, *Krzysztofa Czadera światy wyczarowane*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 56–67.

¹⁰² Bo Jaroszek, *Star Dust 2122. Uskrzydleni. Festiwal Poezji Słowiańskiej Czechowice-Dziedzice 2022*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (22), s. 37.

¹⁰³ R. Szpunar, *Smak życia*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 40–45.

bard, poeta, fotografik i podróżnik, gawędziarz — Witold Stawski, który chętnie podzielił się swoimi wspomnieniami z różnych wypraw do ponad 60 krajów¹⁰⁴. Rzadko występującym obecnie gatunkiem publicystycznym w czasopiśmie jest esej, na który redakcja „Post Scriptum” nie żałuje miejsca. Przejmujący był tekst Renaty Szpunar poświęcony pamięci przedwcześnie zmarłego na COVID-19 artysty malarza, literata, krytyka sztuki i barda Stanisława Tabisza¹⁰⁵. Ta sama autorka poetycko opisała wnętrze pracowni malarskiej z różnymi imponderabiliami używanymi przez artystów jako rekwizyty¹⁰⁶. Z reminiscencji pobytu w Pompejach w 2007 roku i wystawy mającej miejsce na przełomie 2019 i 2020 roku w krakowskim Muzeum Archeologicznym pt. *Pompeje — życie i śmierć w cieniu Wezuwiusza* powstał esej o utracie, czyli o człowieku z Pompejów, z odniesieniami do poezji Rainera Marii Rilkego z jego *Elegii Duinejskich*¹⁰⁷.

Kolejną silnie reprezentowaną kategorią w „Post Scriptum” jest literatura — poezja i proza (opowiadania, także drukowane w odcinkach). Motywy tej krótkiej formy literackiej, jaką są opowiadania, zdominował COVID-19 w różnych odsłonach, także relacje człowiek – zwierzęta¹⁰⁸, samotność¹⁰⁹, duchowość, codzienność przełamana szczyptą fantazji, życie kobiet na Zanzibarze¹¹⁰, obyczaje¹¹¹, bohema artystyczna¹¹². Autorami zwykle bywają literaci wyróżnieni w różnych konkursach krajowych i zagranicznych, jak przykładowo Maja Chałubińska. Poszczególne działy przeplata poezja. Jest wyartykułowana również w *Kąciku satyrycznym*, gdzie odnajdujemy głównie wiersze, limeryki i zabawne rysunki. W każdym numerze periodyku drukowane są wiersze około dziesięciu poetów polskich i obcych, często autorów, którzy występują równocześnie w roli krytyków, tłumaczy, wydawców, lektorów. Tematyka utworów jest tak samo zróżnicowana, jak twórcy, reprezentujący Polskę, Turcję, Ukrainę, Holandię i inne kraje. Typograficznie są niebanalnie eksponowane, mają dużo światła, co pozwala na spokojną chwilę refleksji nad czytаныmi tekstami. Jako tłumaczki na język angielski widnieją poetki: Renata Cygan, Anna Maria Mirkiewicz, Kaja Herman, Mary Hobson.

¹⁰⁴ W. D. Stańczyk, *W podróż z Witoldem Stawskim*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (22), s. 82–87.

¹⁰⁵ R. Szpunar, *O szczęściu, Dialog z Przyjacielem, który wyjechał w najdalszą podróż...*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 48–50.

¹⁰⁶ R. Szpunar, *Alchemik spoza czasu*, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 98–101.

¹⁰⁷ R. Szpunar, *Człowiek z Pompejów*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 32–35.

¹⁰⁸ K. Brus-Sawczuk, *Lucy*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 78–81.

¹⁰⁹ M. Chałubińska, *Tęsknota*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 92–94.

¹¹⁰ K. Lewandowska, *Algi*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 7.

¹¹¹ M.P. Urbaniak, *Jakaś zhuda. Jakiś los*, cz.1, „Post Scriptum” 2022, nr 6 (20), s. 14–16; cz. 2, „Post Scriptum” 2022, nr 7 (21), s. 43–46; cz. 3, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 44–47; J. Prusiński, *Drunk bitch*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 36–37.

¹¹² B. Boba-Dyga, *Diego i Bohumil*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 68; też, *Palacowa rusalka*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 69.

W „Post Scriptum” czytelnicy poznają również grupy poetyckie, np. Grupę Poetycką Desant z Sieradza funkcjonującą od 2014 roku¹¹³. Wielokrotnie nagradzany w wielu krajach na świecie i we własnej ojczyźnie, ceniony i omawiany w licznych międzynarodowych pracach krytycznych jest turecki poeta i pisarz Metin Cengiz, którego 18 tomów wierszy ukazało się w 18 krajach. Amatorzy „Post Scriptum” poznali jego wiersze w języku angielskim *The Rain* i bez tytułów¹¹⁴ oraz wiersze *Pustak, O której godzinie mówimy, Noc*¹¹⁵. Także wielokrotnie nagradzaną i wyróżnianą na konkursach literackich jest poetka, wydawczyni, redaktorka, jurorka i animatorka kultury Łucja Dudzińska¹¹⁶. Od publikowania własnych wierszy w języku polskim i angielskim nie stroni redaktor naczelna Renata Cygan¹¹⁷. Należy dodać, że utwory są przeplatane pięknymi zdjęciami autorki, utrwalającymi ulotny świat przyrody. Czytelnicy poznali wiersze Holendra Arco van Ieperena mieszkającego od dwóch dekad w Polsce i piszącego po niemiecku, angielsku i po polsku¹¹⁸. Rekomendowano utwory poetki, dziennikarki, graficzki Agnieszki Herman, finalistki konkursu Orpheus Poetry Award K.I. Gałczyński 2020 za *Tło (Background, Warsaw 2019)*¹¹⁹.

Odkrywani jako twórcy bywają recenzenci, autorzy blogów, jak np. Marcin Zegadło (blog *Księgozbiory*), współpracujący na stałe z „Gazeta Wyborczą”¹²⁰. Laureatem Połowu Poetyckiego 2016 i finalistą organizowanych przez Biuro Literackie Pracowni Sekcja Literatura w latach 2017–2020, laureat wielu konkursów literackich jest Paweł Biliński¹²¹.

Celem istnienia „Post Scriptum” jest danie możliwości odbiorcy obcowania z ludźmi obdarzonymi niezwykłymi talentami, którzy potrafią swoją twórczą aktywnością „uskrzydlać, uwrażliwiać i napędzać do działania innych”¹²². Remedium na bólczki współczesnego bytowania możemy uznać literaturę i sztukę. Jak zaznaczyła

¹¹³ A. Baśnik, *Desant na poezję*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 46–47.

¹¹⁴ *Poetry, The Rain. Metin Cengiz*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 24–25.

¹¹⁵ M. Cengiz, *Wiersze*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 42–43.

¹¹⁶ Ł. Dudzińska, *Wiersze*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 104–105.

¹¹⁷ Np.: R. Cygan, *I am the Universe, When you look at me, Melancholy, Mulberries*, „Post Scriptum” 2021, Februar, p. 38–41; taż, *Spleen*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 67.

¹¹⁸ A. van Ieperen, *Stutthof, Downtown PUB, Hiccup, On the line*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 74–75.

¹¹⁹ A. Herman, *Let the window and snow be the background, Later, Quarantine, Let a dream be the background*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 88–89.

¹²⁰ *Poezja. Polecane. Marcin Zegadło*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 96–97.

¹²¹ *Poezja. Polecane. Paweł Biliński*, „Post Scriptum” 2022, nr 5 (19), s. 80–81.

¹²² R. Cygan, *Wstępniak*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 2.

redaktor naczelna Renata Cygan, „interesująca książka, piękny obraz, poruszający film czy dobra poezja pomagają odzyskać równowagę, dają wytchnienie i pobudzają do refleksji, a tym samym wywołują pozytywne zmiany w układzie nerwowym”¹²³. W środku pandemii COVID-19 Renata Cygan w kwietniowym, anglojęzycznym numerze z 2021 roku napisała:

Unfortunately we are still pandemically confused and frustrated, we glide through life without mindfulness or deliberation. Living in a fast-paced world, focused on trivial things, and we too often forget about our soul. In a world where pop culture has dominated higher culture. The pandemic made us see this shallowness and insignificance of the rat race. We stand stunned because someone has taken away the treadmill on which we were racing, trotting in place. In this strange world, it is Art that allows us to survive¹²⁴.

W wolnym tłumaczeniu brzmi to tak:

Niestety, nadal jesteśmy zdezorientowani i sfrustrowani pandemią, bniemy przez życie bez uważności i rozważli. Żyjąc w dynamicznym świecie, skupieni na błahych rzeczach, zbyt często zapominamy o swojej duszy. W świecie, w którym popkultura zdominowała kulturę wyższą. Pandemia pokazała nam tę płytkość i znikomość wyścigu szczurów. Stoimy oszołomieni, bo ktoś zabrał nam bieżnię, na której się ścigaliśmy, kłusując w miejscu. W tym dziwnym świecie to sztuka pozwala nam przetrwać.

Redakcja pisma, starając się zachować jego ogólnoartystyczny charakter, zaproponowała czytelnikom swoistą artystyczną przerwę, oferując różnorodny materiał w myśl zasady „dla każdego coś dobrego”. Redakcja usiłuje jednoczyć ludzi pióra i innych twórców, dać wytchnienie swoim czytelnikom poprzez prezentację szerokiego spektrum życia literackiego, sztuk plastycznych, świata muzyki, teatru i fotografii artystycznej. Służy temu eksponowanie ludzi posiadających wiele talentów oraz dobra publicystyka wyrażona w adekwatnych gatunkach opisywanych zjawisk. Redakcja tworzy pomosty między twórcami, ogłaszając, m.in. na swych łamach rozmaite konkursy o zasięgu międzykontynentalnym. Tak było w przypadku australijskiej Polonii, która ogłosiła również za pośrednictwem „Post Scriptum” międzynarodowy konkurs pod hasłem „W duchu Strzeleckiego” w kategoriach poezji, muzyki i sztuk plastycznych w 2023 roku¹²⁵. Do udziału w tym przedsięwzięciu zaprosili: Organizację Kościuszko Heritage Inc. w Sydney, Ambasadę RP w Canberze, Polską Fundację Kościuszkowską w Warszawie, Bibliotekę Raczyńskich w Poznaniu, Komitet Kopca Kościuszki w Krakowie i Federację Organizacji Polskich w Nowej Południowej

¹²³ R. Cygan, *Wstępniak*, „Post Scriptum” 2022, nr 3 (17), s. 2.

¹²⁴ R. Cygan, *Dear Readers*, „Post Scriptum” 2021, February, p. 2.

¹²⁵ W.D. Stańczyk, *W duchu Strzeleckiego*, „Post Scriptum” 2023, nr 2 (22), s. 112.

Walii. Koordynatorem konkursu była Ernestyna Skurjat-Kozek, prezes Kościuszk Heritage Inc., redaktor naczelna portalu Puls Polonii, dziennikarka, autorka filmów dokumentalnych. Wyniki ogłoszono 6 października 2023 roku.

W obecnej dobie, w czasie przesytu bodźców, kłębowiska informacji, fake newsów itp. zjawisk, taka oferta wydawnicza na rynku może pomóc odbiorcy odnaleźć porządek i spokój w tym chaosie, generalnie na chwile refleksji.

Bibliografia

Z uwagi na wielość prasowych odniesień, które dostępne są w przypisach, wykazano jedynie dzieła zwarte i inne źródła niż „Post Scriptum”.

Bednarczyk C., *W podmostowej arkadzie. Wspomnienia drukarza i wydawcy londyńskiej oficyny*, Londyn 2003.

Chwastyk-Kowalczyk J., *Londyński „Pamiętnik Literacki” — organ Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie — w latach 1976–2018*, Kielce 2019.

Chwastyk-Kowalczyk J., „Luxury Splash of Art” — autorski pomysł Kamili Krzyżaniak, „Czasopismo Naukowe Studiów Kobięcych” 2024, nr 2 (17), s. 107–140.

Chwastyk-Kowalczyk J., „Oficyna Poetów” — niszowy kwartalnik literacko-artystyczny (1966–1980), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2013, z. 2(32), s. 117–132.

Cygan R., *O „Post Scriptum”*, „Pamiętnik Literacki” [Londyn] 2023, t. LXV, s. 203–205.

KBB, *Londyńskie spotkanie poetów słowiańskich*, „Pamiętnik Literacki” 2014, t. XLVII, s. 99–101.

Mroczkowska M., *Kto mi dał skrzydła. Najnowszy tom poezji „Pisarze i malarze”*, „Tydzień Polski” [Londyn], 23.12.2022, s. 3.

O festiwalach poezji słowiańskiej i nie tylko, „Pamiętnik Literacki” 2016, t. LII, s. 165–171.

Supruniuk M., *Dwoje drukarzy godnych ballady. Krystyna Bednarczyk (1923–2011)*, „Archiwum Emigracji. Studia, szkice, dokumenty” 2011, z. 1–2 (14–15), s. 361–368.

Wywiad z Kamilą Krzyżaniak przeprowadzony przez Jolantę Chwastyk-Kowalczyk w Londynie 26 maja 2022.

Netografia

<https://biznesciti.com/2017/11/23/renata-cygan-jedyne-spotkanie-w-polsce/>

<https://kultura.onet.pl/sztuka/powazne-oskarzenia-wobec-andrzeja-pagowskiego-psuje-pan-wizerunek/lf56z34>.

https://www.bing.com/search?q=Fundację+Wspierania+Kultury+„Post+Scriptum”.&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBggAEEUYOzIGCAAQRrg7MgYIARAAGEDSAQc5MzVqMGoxqAIAAsAIA&FORM=ANAB01&PC=DCTS.

Ponadto informacja ta zamieszczana jest na ostatniej stronie okładki każdego numeru pisma.

[https:// Fundacja Wspierania Kultury POST SCRIPTUM/Wspieramy młodych artystów, literatów i poetów. \(postscriptumfundacja.com\).](https://Fundacja+Wspierania+Kultury+POST+SCRIPTUM/Wspieramy+młodych+artystów,+literatów+i+poetów.(postscriptumfundacja.com))

https://www.youtube.com/watch?v=5jCDLK2_JHw.

<https://www.zppno.org/aktualnosci/mlodzi-poeci-polscy-w-uk/>

<https://zpf.wroclaw.pl/monika-cichoszewska-zanurzenia/> – Związek Polskich Artystów Fotografików Okręg Dolnośląski.